ANALELE ACADEMIEI ROMÂNE
MEMORIILE SECȚIUNII ISTORICE
SERIA III *TOMUL XXIII* *MEM. 3*

INDIVIDUALISM ȘI SOLIDARISM IN DESVOLTAREA ISTORIEI

DE

N. IORGA
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

MONITORUL OFICIAL ȘI IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAȚIONALĂ, BUCUREȘTI 1940

www.dacoromanica.ro

MEMORIILE SECȚIUNII ISTORICE

SERIA III

	Lei
TOMUL I, (1922—23)	100.—
TOMUL II, (1923—24)	130.—
TOMUL III, (1924—26)	840.—
TOMUL IV, (1924)	160.—
TOMUL V, (1925—26)	160.—
TOMUL VI, (1926—27)	300.—
TOMUL VII, (1927)	300.—
TOMUL VIII, (1927—28)	320.—
TOMUL IX, (1928—29)	200.—
TOMUL X, (1929)	400.—
TOMUL XI, (1930)	340.—
TOMUL XII, (1931—32)	300.—
TOMUL XIII, (1932)	300.—
TOMUL XIV, (1933)	300.—
TOMUL XV, (1934)	300.—
TOMUL XVI, (1934—35)	240.—
TOMUL XVII, (1935—36)	240.—
TOMUL XVIII, (1936)	250.—
TOMUL XIX, (1937)	280.—
TOMUL XX, (1938):	160.—
N. IORGA. Zece inscripții de morminte ale Mavrocordaților	5.—
N. IORGA. Despre revoluția dela 1848 în Moldova	35.—
P. P. PANAITESCU. Mircea cel Bătrân și suzeranitatea ungurească	15.—
N. IORGA. Începuturile istoriei universale la Români	20.—
N. BĂNESCU. O colecție de sigilii bizantine inedite	15.—
N. IORGA. Vasile Alecsandri, student la medicină	15.—
I. NISTOR. Ocupația austriacă în Principate, 1854—1857	45.—
N. IORGA. Un post al latinității în lumea germanică: Austria	10.—
ION RĂDUCANU. In amintirea lui Ernest Solvay 1838—1938	5.—
ION I. NISTOR. Principatele române sub ocupația rusească	35.—
I. PETROVICI. La un secol și jumătate dela nașterea lui Schopenhauer	10.—
Dr. KURT WESSELY. A doua Diplomă Leopoldină	45.—
N. IORGA. Sensul «Gazetei Transilvaniei»	5.—
H. DJ. SIRUNI. Aron Vodă, Răzvan Vodă și Eremia Vodă	10.—
N. IORGA. Intinderea spre răsărit a Moldovei lui Ștefan-cel-Mare	10.—
G-ral R. ROSETTI. 1.—Cultura militară. 2.—Ce spune Mareșalul Mackensen despre operațiile sale contra României	10.—
N. IORGA. Paralelisme helveto-române	10.—
N. IORGA. Principiul naționalităților și greșelile lui Bismarck.	10.—
G-ral R. ROSETTI. Steaguri, prapure (polemici).	5.—
N. IORGA. Paralelisme și inițiative de istorie universală la Români	12.—

www.dacoromanica.ro

INDIVIDUALISM ŞI SOLIDARISM IN DESVOLTAREA ISTORIEI

DE

N. IORGA

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

Comunicare făcută în şedinţa publică dela 5 Iulie 1940

I.

Chestiunile care se discută în atmosfera iritată şi plină de duşmănie a momentului de faţă se prezintă nu odată, chiar atunci când este vorba de gânditori serioşi, fie şi specialişti în materia lor, într'o formă a cării logică poate fi discutată şi într'un stil care se resimte prea mult de emoţia zilei. Cum lumea s'a obişnuit a asculta anumite glasuri şi cum glasurile acestea pot să cedeze şi ele intereselor şi sentimentelor zilei, am crezut că este de datoria acelora cari şi-au putut păstra calmul şi cari îşi sprijină argumentaţia numai pe elemente de informaţie sigură să intervină în prezentarea şi judecata unor astfel de probleme. Aceasta cu atât mai mult, cu cât, din fericire, pe lângă agenţiile diplomatice, birourile de informaţie ale deosebitelor ţări şi cercurile câştigate, pentru un motiv sau altul, de ideologiile care se află astăzi în luptă, există societăţi, precum este aceasta a Academiei, care, consacrându-se constatărilor şi discuţiilor ştiinţifice, n'au înţeles niciodată a se mărgini într'un cerc închis întrebărilor de actualitate, ci au căutat totdeauna să adauge şi contribuţia lor la lămuririle ce se aşteaptă oricând, iar, astăzi, cu o deosebită înfrigurare.

A fost vorba în timpul din urmă pretutindeni, şi prin urmare şi la noi, de orientarea pe care trebue s'o adopte, pentru a putea servi interesele naţiunilor, care acestea formează baza, Statele care se găsesc astăzi într'o concurenţă aşa de aprigă.

www.dacoromanica.ro

Ar fi fost preferabil ca discuția aceasta să se întindă asupra acelor probleme culturale și în general sufletești în care se cuprinde înainte de toate taina viitorului oricărui popor. Fiindcă, precum se va vedea și din expunerea care urmează, nu în schimbarea formelor se poate produce îmbunătățirea dorită sau menținerea forțelor deslănțuite care prin ele însele isprăvesc prin a se istovi, ci numai prin deschiderea mai largă a acelui izvor de unde pleacă puterile morale ale oricării societăți, sau, dacă izvorul n'a fost descoperit încă, să se întrebuințeze toate silințile pentru a se vedea de unde poate să plece unda cea mai curată și mai puternică pentru împrospătarea unui întreg grup organic de umanitate, ceea ce înseamnă o națiune.

De sigur că este mult mai ușor de enunțat, și de o imitație nesfârșit mai lesnicioasă, să se mărginească această cercetare, privitoare la ceea ce așteaptă întreaga lume prinsă într'o așa de grozavă criză, la analiza, explicația și recomandarea acelor alcătuiri materiale în care instinctul propriu și desvoltarea istorică, sau influența covârșitoare a unor oameni de deosebit merit, cari pot să fie numai niște mari voliționari și nu niște gânditori de formă, au fixat popoarele timpului nostru.

Și ne găsim astfel înaintea alegerii, care ni se înfățișează, între o activitate socială și națională, culturală chiar și intelectuală, sprijinită pe activitatea liberă a gândurilor, sentimentelor și voinților și între confundarea oricării acțiuni individuale într'un ansamblu în care, cu cât se recunoaște mai puțin fiecare parte componentă, cu atât, în desăvârșirea anonimă, este mai multă posibilitate de a deslănțui acele acțiuni dinamice de care ni se vorbește necontenit ca fiind cel dintâi comandament al clipei de față.

Chestiunea a fost tratată din punct de vedere general, întrebuințându-se o dialectică mai mult sau mai puțin ispititoare, mai ales într'o vreme care este așa de mult dispusă să primească abstracții de caracterul cel mai general. Deprins a nu mă lăsa atras de astfel de considerații, oricare ar fi valoarea aceluia care le prezintă și oricâtă aparență de adevăr s'ar găsi în concluziile trase cu o inteligență obișnuită a

www.dacoromanica.ro

elucida lucrurile, am crezut că este bine să recurg și în această privință la acea metodă istorică, pe care, chiar în afară de chemarea mea obișnuită și de cunoștințile pe care mi le-am putut câștiga, am recomandat-o totdeauna ca fiind cea mai folositoare dintre toate, fiindcă aici, în loc să se lase cineva sedus de frumusețea desvoltărilor ideologice, este rechemat în fiecare moment la faptul care poate fi verificat de oricine pentru ca să se ajungă la un rezultat incontestabil.

II.

S'a zis că nu numai în tristele împrejurări de acum, care ar cere cel mai mare sacrificiu pe care-l poate face un om, acela al sufletului său și al voinții sale libere, dar și în acele depărtate timpuri către care ne gândim așa de deseori cu o râvnă nesfârșită, s'ar fi simțit datoare tovărășiile omenești să aducă pentru folosul formei politice în care se găseau cele mai mari jertfe și înainte de toate aceea a neprețuitului tezaur interior, care n'ar avea niciun fel de valoare decât atunci când aurul moral de acolo, în loc să păstreze forma artistică adânc săpată și prezintând o garanție superioară a monetei și medaliei, s'ar transforma în grele lingouri, poate bune de ascuns, dar care, pentru a ajunge să fie din nou un instrument de circulație, ar trebui să treacă pe la artistul care schițează chipul și inscripția și pe la meșterul care bate banul.

Intrebarea se pune așa: în deosebitele epoci prin care a trecut umanitatea se întâlnește, ca în aspirațiile și în poruncile de astăzi, această abdicare dela sine însuși și, odată această abdicare săvârșită, cu durerea care se poate închipui, a rezultat vreun folos pentru societatea care s'a plecat înaintea acestei supreme datorii?

Să urmărim șirul vremurilor pentru a lăsa ca înseși adevărurile constatate și verificate să pronunțe o sentință împotriva căreia nu se poate ridica niciun apel.

Este sigur că, în timpurile cele mai vechi ale rasei umane, care începea abia să aibă o conștiință de ea însăși, individul n'a existat decât doar în momentele de supremă vitejie sau de desperare ajunsă la extrem, fiecare fiind atunci silit să

www.dacoromanica.ro

facă apel la toate forțele sale pentru a-și salva vieața și ce i se părea mai scump pe lângă dânsa. Dar la acești oameni, meritând abia acest nume, căci se găsesc la începuturile desvoltărilor de civilizație, conștiința nu exista, ci *ei se supuneau unei nevoi*, tot așa cum se întâmplă cu animalele amenințate și puse în primejdie. De altminteri, cred că nimeni n'a încercat să invoace acest exemplu pentru a legitima anumite formațiuni actuale.

Dela o bucată de vreme însă oameni mult mai înaintați în ceea ce privește desvoltarea minții și înălțarea sentimentelor au trăit în *Monarhii de tip oriental*, care, sub deosebite nume naționale, care nu presupun existența națiunii ca în timpurile noastre, s'au continuat dela Egipt și Babilonia sau Elamul la Asiria, la Media și Persia, căutând mai târziu o întrupare în acțiunea, pe alt plan uman, de sigur, a lui Alexandru-cel-Mare și a imitatorilor lui, dela « individul » cartaginez care a fost Hanibal, până la formația de total, pe o așa de strictă disciplină, care a fost Roma.

Este o vreme în care exista un singur fel de artă, a cării desvoltare chiar este greu de constatat, iar, în ce privește literatura, nimeni nu avea nevoia expunerii istorice și avântului epic sau a mărturisirilor lirice. Pe omul egiptean, babilonian, asirian, med, persan nu-l cunoaștem decât în ce privește grupul. Asămănarea dela unul la altul este perfectă, și o formulă, odată stabilită, trebue să fie urmată de toată lumea; nu există mai multă deosebire dela un caz la altul decât în inscripțiile, săpate în granit sau cufundate în argilă, în care un rege sau alt rege, un negustor sau alt negustor, un preot sau alt preot vorbesc exact în același fel.

Să vedem și motivul și urmările.

In ceea ce privește pe cel dintâi, *oamenii aceștia n'au ajuns la faza individuală pentru ca apoi în deplină conștiință s'o sacrifice*. Ei tind abia către deosebirea fiecăruia și către dorința lui de a-și manifesta puterea în alt fel decât înaintașii sau contemporanii. Iar, dacă s'ar sbate ceva în sufletul lor, ei n'ar putea să-l dea la iveală, din cauza teribilei porunci care pleacă de sus. Și această poruncă însăși nu vine în numele oamenilor: al reprezintantului unei dinastii sau al

www.dacoromanica.ro

autorității teribile a unui uzurpator, care nu ține samă de nimic atunci când este vorba să impună voința sa, ci sacrificiul se face, ca și în temple sau subt cerul liber al jertfelor persane, *în numele Divinității*. Este *o datorie religioasă, nu una națională, politică, socială*, aceea care se îndeplinește.

Și rezultatul? Disciplina este de sigur admirabilă; nimeni nu îndrăsnește să treacă de anumite margeni, ochii sunt îndreptați totdeauna către acela care face semnul. S'ar crede că astfel de societăți pot să dureze cu miile de ani, orice piedecă ar întâlni în cale. Dar cercetarea paginilor Istoriei arată că, *îndată ce un dușman încrezut s'a aruncat cu toată puterea entuziasmului său, a foamei sale, a setei de bogăție, asupra unei astfel de societăți perfecte în ce privește supunerea înaintea unei autorități supraumane îmbrăcată într'un om, toată ideologia s'a cufundat.*

Acești oameni cari au crezut, cum se credea, de altminteri, și de Germanii din vremea lui Clovis, gata să se creștineze pentrucă biruința ar da-o mai curând Isus Hristos decât zeii cei vechi, *trec într'o clipă la Divinitatea superioară prin victorie Divinității care și-a arătat inferioritatea prin înfrângere.*

Și *învingătorul, la rândul lui, nu așteaptă decât un alt sălbatic, mai numeros și mai desprețuitor de viață, pentru ca să alerge la alte praguri dumnezeești, sau chiar, atunci când biruitorii n'au un templu, să se cufunde în neant.*

Mi s'a părut că s'a adus înainte exemplul cetăților grecești. In privința aceasta sunt de adus multe lămuriri, din care unele sunt îndeobște știute, iar altele înseamnă oarecum o interpretare nouă a vieții politice în aceste grupări mai mici, care au adus cu toate acestea, și vom vedea din ce motive, cel mai mare folos civilizației, până acolo, încât gândirea noastră de astăzi, ca și formele poeziei și ale artei, nu se pot despărți, prin nicio pretenție sau psihoză modernă, dela bazele pe care le-au fixat oamenii antichității elenice.

Pot spune, și îmi propun, dacă împrejurările îmi vor permite, să desvolt această idee într'o largă reluare a « Istoriei Universale », că vechea Istorie a poporului grecesc, înainte

www.dacoromanica.ro

de secolul al V-lea chiar, este cunoscută neîndestulător și îndrăsnesc a spune: fals, fiindcă ea este culeasă din izvoare mult mai târzii, care nici n'au un caracter istoric și care sunt stăpânite de nevoia actuală de a sprijini anumite idei politice care de sigur că nu existau într'o epocă atât de îndepărtată. Fără îndoială că influența Orientului a fost a tot puternică și asupra începuturilor elenismului, și din această influență a rămas așa de mult, încât, în cursul chiar al Războaielor Medice, care pentru Perși n'au însemnat altceva decât o revoltă trecătoare și de puțină însemnătate față de puterea mondială a basileusului, rege și Impărat, din Persepolis, Grecii ei înșiși aveau conștiința că-și apără anumite drepturi de autonomie, de libertate, în sensul special al cuvântului de *eleutheria*, nu împotriva unei autorități regal-imperiale, pe care în fond o recunoșteau, și din cauza aceasta Temistocle, mergând la altarul Suveranului pers, nu făcea decât un ultim apel la acela care era Domnul său firesc, ci înțelegeau această eleutherie ca o simplă recăpătare a drepturilor încălcate prin abuz.

Cât privește epoca bine cunoscută prin informația cea mai largă, păstrată, cel puțin în ce privește bunurile principale, în întregime, ceea ce se constată nu este dispariția voinții individuale față de o impunere colectivă care ar pleca dela o autoritate de Stat, venită ea însăși fie din transmisiunea legală, fie din uzurpație. N'are decât să se urmărească desvoltarea poeziei în deosebitele ținuturi și în deosebitele locuri, caracterul pe care-l prezintă Istoria la Herodot și acela, atât de deosebit, pe care ea-l are la Tucidide, și alături de aceștia doi se prezintă ca un simplu memorialist, de altfel atât de simpatic, Xenofont, n'are decât să se considere marea deosebire, care nu este pe generații, căci anii de naștere și de moarte ai celor trei corifei nu sunt așa de îndepărtați, între acești trei reprezintanți ai dramei ateniene, fiecare simbolizând un curent de idei, dar, în același timp, și nota particulară pe care a știut s'o dea, notă care n'a fost transmisibilă, căci Sofocle s'a ridicat peste filosofia lui Eshile și din Sofocle el însuși a rămas așa de puțin în interpretarea rațională și mecanică a lui Euripide.

www.dacoromanica.ro

Acelaşi lucru s'ar putea constata şi în ce priveşte arta, unde nu cetatea i-a impus lui Phidias să meargă pe altă linie decât aceea a vechilor cioplitori de idoli de caracter disarmonic, şi nu printr'un decret Praxitele a introdus elementele de graţie care se vor desvolta la Lisip şi la urmaşii lui, în opoziţie cu maiestatea divină, impasibilă, a lui Zeus din Olimpia.

Avem a face nu cu o subordonare, cu o renunţare, cu o abdicare, ci cu acceptarea de toţi cetăţenii, cari, să nu se uite, erau un restrâns grup genealogic faţă de o lume de străini şi de sclavi, a unor anumite direcţii în domeniul, foarte strict definit, al intereselor cetăţii. Şi să nu se piardă din vedere că, dacă această unitate de gândire şi sentimente a fost păstrată în timpul Războiului Peloponesiac, aceasta se datoreşte marii influenţe personale a lui Pericle, adevăratul erou individual al acestei mari lupte, şi că, după dispariţia aceluia care *n'a cerut nicio formă de stăpânire a Statului pentru sine, ci s'a impus în fiecare moment gândirii libere a cetăţenilor atenieni*, au putut să răsară toate capriciile lui Alcibiade şi toată anarhia celor Treizeci de Tirani.

Rezultatul? El este uşor de recunoscut. *Societatea ateniană*, căci de dânsa este vorba, *a înaintat tocmai prin această putinţă de înnoire, care-şi avea originea în adâncurile misterioase ale sufletului uman, şi acesta, în esenţa sa, nu poate fi colectiv.*

Ştiu bine că anumiţi gânditori germani din momentul de faţă, sub influenţa împrejurărilor contemporane, au încercat, ca atât de meritosul profesor Kornemann, să stabilească drept bază a puterii romane faptul că dela început n'au existat niciun fel de divergenţe, ci sacrificiul general a întemeiat energia dinamică, în continuă înaintare, a Romei.

Şi aici însă este o greşeală fundamentală în ce priveşte sensul acestei atât de puternice şi mândre societăţi.

Membrii politici ai vechii Rome mergeau împreună din două motive: întâi fiindcă erau rude între dânşii, fiindcă aceşti patrici, singurii cetăţeni, în faţa cărora stătea o plebe de care nu trebuia să se ţină samă, erau rude de sânge şi *conducerea era familiară*, întocmai ca în organizaţia de familie iugoslavă din timpurile noastre, şi, al doilea, primind

www.dacoromanica.ro

riturile etrusce, cu caracterul lor sever și sângeros în ce privește pedeapsa, *Roma întrase pe o linie de organizare religioasă orientală, care strivea rezistența ce s'ar fi putut produce pe urmă.*

Dar Roma a ieșit de sub jugul etrusc, și, dacă ea a păstrat acea disciplină pe care o admirăm, dar nu trebue s'o înțelegem fals în ce privește originile ei, *aceasta se datorește faptului că din tradiția familiară, mai mult decât din influența religioasă orientală a Etruscilor, a ieșit acel Drept roman, produs organic al acestei societăți, așa încât Roma nu s'a supus unei forme de împrumut,* ci *elementului esențial ieșit din gândirea ei juridică*, menită a fi normă atâtea veacuri, în mare parte și până astăzi, pentru toată omenirea.

Și, iarăși, care a fost rezultatul? *El a permis evoluarea unei societăți care altfel ar fi rămas încremenită.* S'a putut ridica, la o anumită vreme, când conducerea individuală, dar cu respectul întregii tradiții, s'a simțit necesară, acel șir de mari personalități, cu profilul atât de adânc săpat în Istorie, care merg dela Cesar și Pompeiu până la August și la rivalul său Antoniu. Mai târziu, când Imperiul n'a mai fost sinteza instituțiilor republicane unită cu nevoia unei conduceri militare unice, dacă participarea la viața publică a fost în mare parte interzisă, *gândirea romană a putut da o opoziție așa de mândră cum a fost a lui Tacit și tăgăduiri patriotice așa de ireductibile cum au fost ale lui Seneca.*

III.

Creștinismul într'adevăr a reprezintat o formă de solidaritate, dar ea nu venea din nicio impunere decât amintirea lui Isus cel pus pe Cruce: *ea deriva din necesitățile fundamentale ale inimii omenești, însetată de iubire* și, în aparenta uniformitate a societății creștine, condusă de bătrânii și supraveghetorii ei, din cari au ieșit presbiterii-preoți, episcopii, arhiepiscopii și arhiepiscopii mitropolitani, *martirii nu înseamnă fiecare decât o interpretare personală a sacrificiului care este cerut dela fiecare pentru ca să se îndeplinească voința lui Dumnezeu.*

www.dacoromanica.ro

Aceasta a permis Creștinismului să nu degenereze dela început în ceea ce a fost, la o anumită dată, la Roma, ca și la Constantinopol și în Asia, un organism ierarhic, așezând în fruntea sa, pe baza hotărîrilor de sinoade ecumenice, regule peste care să nu se poată trece. Aceasta n'a împiedecat însă pe Sfântul Francisc să răsară de-odată cu negarea disciplinei impuse și cu apelul la principiile elementare și fundamentale ale legii creștine așa cum a fost predicată în momentul întemeierii și răspândirii sale.

Se vorbește de cetatea evului-mediu, așa de deosebită de cetatea antică. Se pot invoca acele mari catedrale ai căror arhitecți și alți artiști au rămas pentru totdeauna anonimi. Numele nu se știu, dar voia liberă a fiecăruia a putut să împodobească aceste catedrale cu tot felul de figuri simbolice, ironice, caricaturale, în care se vede *cât de fără frâu putea să se manifeste imaginația oricui.* Și, alături de literatura în limba latină, care nici aceea nu are caracter tipic, *literatura în limba vulgară s'a inspirat totdeauna dela instinctul popular interpretat de fiecare așa cum cereau nevoile temeinice ale sufletului său.*

Monarhii moderni au avut bunul simț de a nu încerca imposibilul și, astfel, supt o autoritate așa de puternică și de pretutindeni ascultată cum a fost a lui Ludovic al XIV-lea în timpurile cele bune, se poate vorbi oare de același spirit în tragedia lui Racine, ea însăși așa deosebită de a lui Corneille, în comedia, plină de o viață reală până la vulgaritate, a lui Molière și în ascuțitele împunsături de condeiu ale lui Boileau? Și încă n'am ținut seamă de nesfârșita varietate pe care o întâlnim în caracterul memoriilor contemporane, care reprezintă o parte așa de însemnată din gândirea și literatura timpului.

Filosofii secolului al XVIII-lea au fiecare fizionomia lor deosebită. Niciodată între dânșii n'a fost o asociație pentru a urmări ceea ce se crede prea ușor a fi fost lupta pentru o revoluție pe care niciunul din ei n'a dorit-o. O influență a Curții, contra căreia se îndreptau acești oameni ai gândirii libere, este, firește, exclusă, și în nobilimea și în burghezia

www.dacoromanica.ro

timpului nu era nimic care să poată îndritui exercitarea unei influențe dominante asupra unei literaturi și gândiri care își urmau căile lor. Cu atât mai puțin atunci când un imens avânt de idei a creat marea metafizică germană dela începutul secolului al XIX-lea.

Și, fiindcă am vorbit până acum de rezultate, oare *curentul care a dus la liberarea națiunii germane a plecat dela cancelarii, cu perucă și călcâiele roșii, ai Monarhiei prusiene sau bavareze și nu dela o lume care înțelegea să-și deschidă ea singură calea?* Că, mai târziu, Monarhia Hohenzollernilor dela Berlin a folosit din această mișcare, aceasta arată o tendință firească la orice Stat, care nu-și poate mărgeni acțiunea, dar nu și părăsirea de către societate a drepturilor ei. Iar, *când Statului i s'a lăsat prea mult, peste măsura funcțiunilor pe care le putea îndeplini, s'a ajuns la rezultatul care a fost Germania complet cufundată după Marele Războiu, în momentul când s'a văzut că puterea supremă și aparatul militar și funcționăresc nu mai sânt în stare a-și îndeplini chemarea și a-și exercita autoritatea.*

* * *

Ce învățăminte se pot trage pentru viitor, chiar față de marile triumfuri de astăzi, care *se atribue prea ușor unei organizații, atunci când ele sunt datorite unei magii, unei adevărate vrăji a unor personalități a căror autoritate trebue căutată aiurea*, acestea nu le voiu spune acum și aici, ci rămâne ca vremea să adeverească aceea ce iese dela sine din toată această scurtă expunere.

Statul nu creează, ci întrebuințează, coordonează, conduce. Pentru aceasta el trebue să aibă puteri în afară de dânsul, care se găsesc firește în societatea însăși. Iar societatea nu le poate desvolta decât în deplinătatea libertății de gândire și de expresie.

Societatea în întregimea ei se menține peste toate nenorocirile. Individul însuși, contra căruia, afară de cazuri întâmplătoare, nu se pot întrebuința mijloacele care duc la înfrângerea și silesc la supunerea Statului, este invincibil în fundul conștiinții sale. Statul poate fi expus la orice încălcare, cum poate ajunge la

www.dacoromanica.ro

orice abdicare. Pentru a-l reface după cele mai grozave crize, el nu are resurse în el însuși, ci resursele acestea nu pot să-i vină decât din izvoarele pe care le-am arătat.

Ele se cer deci, nu împiedecate, ci cultivate și cruțate. Iar aceasta nu se poate face decât prin acțiunea unei morale care nu se decretează de nicăiri, ci izvorăște din viața însăși a unei societăți sănătoase.

www.dacoromanica.ro

	Lei
TOMUL XXI (1938—39):	250.—
ANDREI RĂDULESCU. Romanitatea dreptului nostru	12.—
N. IORGA. 1. «Calicii» lui Mihai Viteazul. 2. Zavira şi opusculul lui Dimitrie Cantemir despre lupta între Cantacuzini şi Brâncoveni	8.—
G-ral R. ROSETTI. Călăraşii din valea Siretului în Războiul de neatârnare	32.—
CONST. MOISIL. Stemele primelor monete româneşti	10.—
ION I. NISTOR. Migraţiunea românească în Polonia în secolul XV şi XVI	20.—
ALEX. LĂPĔDATU. Mărturii şi precizări nouă cu privire la sfârşitul lui Barbu Catargiu (8 Iunie 1862)	25.—
I. LUPAŞ. Un vlădică român năpăstuit la anul 1638. Cine putea fi?	15.—
P. ANTONESCU. Pentru o renaştere a arhitecturii româneşti	10.—
CONST. KARADJA. Ziare contemporane despre bătălia dela Guruslău	25.—
N. IORGA. Contribuţii la legăturile literare româneşti cu Ruşii şi Ungurii	5.—
ION I. NISTOR. Vechimea aşezărilor româneşti dincolo de Nistru	12.—
S. MEHEDINŢI. Trilogia ştiinţei	70.—
ION I. NISTOR. Restaurarea Daciei în sintezele diplomaţiei europene	10.—
S. MANUILA. Consideraţiuni asupra prezentării grafice a etnografiei României	10.—
P. P. PANAITESCU. Pribegia lui Constantin Şerban Basarab şi a lui Ştefan Petriceicu şi testamentele lor	30.—
ED. I. GĂVĂNESCU. Ioan Monorai, Scurtă cunoştinţă a lucrurilor Dachiei.	25.—
SILVIU DRAGOMIR. Mormântul lui Mihai Viteazul şi vechea catedrală dela Alba-Iulia	12.—
MIRCEA DJUVARA. Analiza ideii de convenţie în drept	35.—
VICTOR SLĂVESCU. Viaţa şi opera lui Petre Mavrogheni	100.—
I. LUPAŞ. Doctorul Ioan Piuariu-Molnar (1749—1815)	30.—
N. IORGA. Cugetători români de acum o sută de ani	25.—
TOMUL XXII (1939—40):	
N. IORGA. — 1. O descoperire privitoare la biserica Sfântul Nicolae din Şcheii Braşovului. — 2. Încă o formaţiune romanică: Luxemburgul	15.—
ION I. NISTOR. Primele încercări de restaurare a oştirilor pământene	15.—
G. G. MIRONESCU. Contribuţiune la biografia lui Constantin Negri. (Din corespondenţa dintre C. Negri şi Mihail Kogălniceanu)	6.—
ALEX. LĂPĔDATU. Un aventurier ungur în Principatele române, în epoca unirii lor (Gh. Bogáthy)	60.—
ION. I. NISTOR. Un proiect de organizare a oştirilor pământene din 1812	8.—
N. BĂNESCU. Maurocastrum — Mo(n)castro — Cetatea-Albă	10.—
G-ral R. ROSETTI. Ambulanţa doamnelor din Iaşi în 1877—1878	15.—
HANS PETRI. O scrisoare necunoscută a domnitorului Constantin Mavrocordat din anul 1740	15.—
N. IORGA. Eminescu în şi din cea mai nouă ediţie	15.—
CONST. MOISIL. Probleme de numismatică românească	12.—
ANDREI RĂDULESCU. Note asupra justiţiei din Ţara-Românească la 1840	8.—
I. LUPAŞ. Descendenţa transilvană a lui Gheorghe Magheru şi relaţiunile lui cu ţărani sălişteni, în deosebi cu familia lui Dumitru Răcuciu	55 —
N. IORGA. Cărţi neaşteptate	15.—
G-ral RADU ROSETTI. Un nou studiu asupra artei Militare la Români	15.—
I. IONESCU-DOLJ. Contribuţiuni la istoria luptei duse de Domnitorii Români în contra introducerii şi aplicării regimului capitulaţiunilor în Principate. Raportul lui Coronini	30.—
V. MIHORDEA. Biblioteca Domnească a Mavrocordaţilor	45.—
N. IORGA. Două pagini din Istoria Fanarioţilor	12.—
R. V. BOSSY. Vechi năzuinţe federaliste în Sud-Estul European	12.—
ION RĂDUCANU. Adam Smith	30.—
N. IORGA. Încercări austriece de anexiune a ţărilor noastre	15.—
DIMITRIE GUSTI. Problema sociologiei. Sistem şi metodă. Trei comunicări	60.—
CONSTANTIN I. KARADJA. Cea mai veche menţiune a Daciei în tipar	15.—
ION I. NISTOR. Tudor Vladimirescu şi Sfânta Alianţă	20.—

www.dacoromanica.ro

	Lei
DAMIAN P. BOGDAN. Pomelnicul dela Bistrița și rudeniile dela Kiev și dela Moskova ale lui Ștefan cel Mare	35.—
ANDREI RĂDULESCU. Influența italiană asupra Dreptului român . .	25.—
I. LUPAȘ. Emanuil Gozsdu (1802—1870). Originea și opera sa (sub tipar)	45.—

TOMUL XXIII (1940—41):

1. N. IORGA. O carte de gândire conservatoare românească	15.—
2. GENERALUL R. ROSETTI. — 1. Câteva scrisori și documente turcești privitoare la țările noastre. — 2. Două scrisori cu privire la cumpărarea de tutun din Rusia	20.—
3. N. IORGA. Individualism și solidarism în desvoltarea istoriei . . .	10.—

C. 65.736.

PREȚUL LEI 10.—

www.dacoromanica.ro